

КРИТЕРІЇ ДІЄВОСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Данная статья является попыткой развития экзистенциальной методологии.

Ключевые слова: регрессивно-прогрессивный метод, аналитико-синтетический метод, отчуждение, преодоление, освоение.

Сьогодні вже можна визнати, що становлення філософських теоретичних підґрунть гуманітарної експертизи в основному відбулось. Групи вчених, осердям яких є колектив співробітників Центру гуманітарної освіти НАНУ, дійшли згоди щодо безумовної необхідності для сучасного суспільства здійснення такого роду діяльності, щодо найважливіших її елементів та базових термінів її осмислення. Наразі обговорення потребує праксеологічний аспект втілення цих розробок в життя. Елементом цього процесу, його важливим моментом є критерії дієвості, успішності здійснення гуманітарної експертизи. Хотілося б виділити декілька з них, можливо дещо абстрактних, але водночас фундаментальних.

Для цього варто звернутись до надбань філософсько-антропологічної науки. Евристичні можливості в напрямку наших досліджень виявляє, зокрема, праця Ж.-П.Сартра "Проблеми методу"¹. В ній класик філософії існування розробляє стратегії розуміння людської реальності, або "метод" її осягнення. Становлення цього методу йде в річищі сприйняття марксистського дослідження економічно-класових умов для прояву людини та приєднання до них проєктивних можливостей феноменології та екзистенціалізму. Іншими словами людська екзистенція для Сартра постає поміж соціальною і матеріальною обумовленістю з одного боку та творчим вибором з іншого, або причиною і метою дії. Такий антропологічний метод повинен рефлексивно аналізувати тло матеріальних умов і синтетично

---

¹ Сартр Ж.-П. Проблемы метода. // Проблемы метода. Статьи. М., 2008, с. 7-174.

II. Філософські проблеми інновацій

вияснити напрямок здійснення: "Ми визначаємо екзистенціалістський метод як регресивно-прогресивний та аналітико-синтетичний..."²

"Проблеми метода" побачили світ у 1957 році, а у 1969 році П.Рікер публікує свій "Конфлікт інтерпретацій"³, де автор в герменевтичних нарисах зокрема змальовує дві стратегії розуміння – регресивний рух аналізу безсвідомого та прогресивний рух синтезу свідомості, археологію та телеологію суб'єкта. Зв'язок ідей з попередником більш, ніж очевидний, і евристика Рікера не беззаперечна. Однак тут простежується впливовість згаданого підходу, до якого ми звертаємось.

Для Сартра і менш оригінального в цьому питанні Рікера регресивно-прогресивний та аналітико-синтетичний метод був перш за все засобом констатацій наявного. Для здійснення ж гуманітарної експертизи необхідною складовою є й вказання на шляхи виходу з ситуації, якщо остання проявляє себе як негативне тло існування. Але це не є перешкодою для нашого специфічного застосування методу.

Сартром використовується поняття суб'єктивності і двох моментів об'єктивності. Для спрощення розуміння: S-суб'єкт, O¹-перша об'єктивність, O²-друга об'єктивність. Діяльність суб'єкта в фундаментальному її значенні покладена в критичному осмисленні наявного об'єктивного становища (O¹) і намаганні подолати негативні компоненти цієї об'єктивності. Цей шлях заперечення або негації є одночасно покладанням основ іншої об'єктивності (O²) з характеристиками здолання виявлених недоліків. Такий рух Сартр називає проектом. Проект є перевернення суб'єктом однієї об'єктивності в напрямку іншої об'єктивності. Проективне здійснення суб'єкта є ланка опосередкування між двома об'єктивностями.

Отже зміна об'єктивності (O¹) не може відбуватись хаотично. Суб'єкт повинен покладати концепт, проект зміни в доволі конкретному образі. І гуманітарна експертиза буде успішною тільки тоді, коли вона буде не тільки аналізувати наявний стан справ (O¹), а й простежувати особливості існуючих в даний момент в конкретній ситуації у конкретній спільноті проектів нової об'єктивності (O²). Слід зазначити, що об'єктивність O² є не лише ідеалом зміни, а ще й проявляє себе критерієм існуючого стану, вказуючи на його недоліки.

---

² Там само, с. 138.

³ Див.: Рікер П. Конфлікт інтерпретацій. Очерки о герменевтике. М., 1995.

II. Філософські проблеми інновацій

Тобто без існування проекту O^2 , не тільки не можна перетворювати O^1 , а й взагалі не може виникнути критичного до O^1 ставлення.

Така постановка проблеми знов повертає нас до вже обговорюваної проблеми співвідношення людських капіталу та потенціалу та її значення для здійснення гуманітарної експертизи. Не заперечуючи важливість аналізу людського капіталу, треба вказати на те, що він в нашій схемі віднесений до вже наявного, O^1 . І сам по собі він своє значення не проявить. Лише беручи до уваги сценарій змін, проект O^2 ми можемо охопити ситуацію більш всебічно. Це і є один з проявів безумовно пов'язаного з капіталом людського потенціалу. Але тут виникає інше питання – звідки "береться" O^2 , на чому збазований проект?

Свавільним фантазіям тут не місце, натомість маємо в процесі створення O^2 внутрішні закономірності.

Інтерес суб'єкта відіграє в цьому вирішальну роль. Причому поняття інтересу треба переглянути в бік очищення від конотацій довільної суб'єктивності і таким чином реабілітувати його для науки. Ми погодимось, що інтерес виникає у суб'єкта, і тому він є "суб'єктивним". Водночас розмірковуючи над поняттям і згадуючи етимологію, можемо прийти до висновку про онтологічну, антропологічну і праксеологічну його важливість. *Inter-Esse* (або варіант *inter-est*) – перебувати серед буття, спрямовувати себе в гушавину буття. Виходячи з цього попереднього міркування всі різнобічні інтереси суб'єкта, людини фундовані в прагненні буття, повноти, в тому колі і людської. Екзистуючий суб'єкт є перевершенням наявного стану бування в напрямку свого з-вершення, з-бування.

Тому O^2 -об'єктивність не може виникати з нізвідки, вона є гранню буття, перспективою його бачення. Проект суб'єкта є перевершення обмежень існування в рамках наявної O^1 до розкриття своїх можливостей в начерку і здійсненні O^2 . До умов O^1 можна поставитись по різному, тому важливим є розуміння характеристик O^2 . В такій закономірності виявляє себе людська свобода. Що покладемо у вигляді об'єктивності другого порядку залежить від нас, але граничною підставою нашого проекту є фундаментальний інтерес, зацікавленість в бутті.

Проект є "киданням вперед". Тому структура екзистенції – "бути поза собою в напрямку до...", "відриватись від себе самого всіма силами". "Відкриття вікна в задусі" є подоланням цієї "задушливої ситуації". Людина постає синтезом заперечення і проекту.

II. Філософські проблеми інновацій

Гуманітарний експерт повинен розуміти те, якою є об'єктивність другого порядку в конкретній досліджуваній ситуації, саме вона визначає особливості ставлення до об'єктивності першого порядку. Тоді можна буде проаналізувати моменти відчуження S від O^1 , моменти подолання O^1 , моменти освоєння O^2 . Визначити рівень напруги устремління до O^2 , інтенційованості суб'єкта.

Розглядаючи людину чи людську спільноту в конкретній ситуації, одночасно не втрачаючи розуміння єдності процесів відчуження, подолання і освоєння, гуманітарна експертиза зможе не тільки більш адекватно пояснити реальну ситуацію, а й окреслити шляхи вирішення її проблемних моментів. Тоді можна буде з відповідальністю говорити про якість життя, і її поліпшення. Бо якість не тільки є діалектично пов'язаною як вища форма з кількісними показниками, якими оперує сучасна наука (зокрема соціологія), а і такою, що часто суперечить цим показникам. Якість виступає як центрованість на важливому, інтенційована на головне, всупереч безсенсовій багатоманітності кількісних ознак людського життя.

Призначення гуманітарної експертизи – не просто розуміння, а й пошук шляхів. Тому метод її полягає в регресивному аналізі O^1 наявного стану і прогресивно-синтетичному розумінні ознак O^2 . Тоді гуманітарна експертиза може бути дієвою і цінною для теперішнього і майбутнього суспільства і кожної людини зокрема, розкриваючи можливості свободи та єдності.

Taranov S.V. The criteria for effectiveness of humanitarian expertise

This article is the development experience of the existential methodology.

Keywords: progressive-regressive method, analytic-synthetic method, alienation, overcoming, familiarization.